

DOCTORAATSONDERZOEK - DOCTORATS

DIMITRI RODEN

'In naam van het Duitse volk !' Het Duitse krijgsgerecht en de openbare orde in bezet België (1940-1944)

Universiteit Gent, Vakgroep Geschiedenis –
Koninklijke Militaire School Brussel, Departement
Gedragswetenschappen, Leerstoel Recht, 2015.
Promotoren : Bruno De Wever & Stanislas Horvat.

Een vernietigingsoorlog op het Oostfront, een conventionele oorlog in het Westen. Met die strikte scheiding typeert de historiografie het optreden van het Duitse leger tijdens de Tweede Wereldoorlog. Terwijl de *Wehrmacht* (WH) zich in het Oosten op grote schaal te buiten ging aan oorlogsmisdaden, zou datzelfde leger zich in West-Europa als 'gematigd' en 'fatsoenlijk' hebben geprofileerd. Maar in hoeverre klopt dat beeld met de realiteit? Generaal Alexander von Falkenhausen – tussen juni 1940 en juli 1944 *Militärbefehlshaber in Belgien und Nordfrankreich* (MBB) – stelde na de oorlog al dat hij de Belgen voor het ergste had behoed. Toch staat ook zijn bewind voor velen synoniem voor de willekeur van de Duitse politiediensten, de deportatie van politieke gevangenen en Joden, de executie van gijzelaars.

In dit proefschrift wordt het beeld van een 'correcte' bezetter afgetoetst aan het optreden van von Falkenhausens krijgsgerecht. Welke rol speelden de krijgswetenschappen in bezet België bij het handhaven van de openbare orde? Wat zegt de rechtspraak van het krijgsgerecht over de veiligheidsbeleid van de MBB? Was die wel zo 'gematigd' als von Falkenhausen na de oorlog zelf beweerde? En wat leert de Duitse militaire strafrechtspraak in bezet België over de positie van de WH in het Derde Rijk in het algemeen? Een antwoord

op deze vragen wordt gezocht in een analyse van de vonnissen die bewaard zijn in ca. 10.000 gevangenisdossiers die Belgische repatriëringsofficieren kort na de oorlog uit Duitse strafinrichtingen hadden meegebracht.

Uit de analyse van de bewaarde rechtspraak blijkt dat de gerechtelijke repressie een viertal gescheiden fases kent. Tijdens het eerste bezettingsjaar was het militair bewind vooral om zijn imago bekommerd. Als MBB stond von Falkenhausen aan het hoofd van een gebied waar de bevolking zich kalm hield en de plaatselijke autoriteiten met de bezetter meewerkten binnen een 'politiek van het minste kwaad'. Een harde repressie was nog niet aan de orde, wellicht omdat de gepleegde feiten de veiligheid van de bezetter nog niet rechtstreeks bedreigden. Rechters hielden dan ook in ruime mate rekening met verzachtende omstandigheden en ook von Falkenhausen zelf verleende haast op systematische wijze genade aan terdoodveroordeelden.

Met de inval in de Sovjet-Unie (22 juni 1941) verwachtte de Duitse legerleiding zich ook in West-Europa aan een verzetstoename. Berlijn eiste van von Falkenhausen dat hij strenger tegen zijn burgers optrad. Zelf vreesde de MBB dat zo'n hardere aanpak de bevolking van het nog relatief rustige België net in de handen van het verzet zou drijven. Terwijl von Falkenhausen in Noord-Frankrijk al in de zomer van 1941 overschakelde op methodes als de executie van gijzelaars, hield hij in België nog vast aan de gerechtelijke vervolging van het verzet. In de rechtspraak was er wel een lichte stijging merkbaar van het aantal uitgesproken doodvonnissen, maar ook nu konden de meeste veroordeelden nog op gratie rekenen.

Het echte keerpunt deed zich in het najaar van 1942 voor. Als gevolg van onpopulaire maatregelen als de verplichte tewerkstelling in Duitsland en de kerende oorlogskansen nam het verzet ook in het tot dan toe rustig gebleven België toe. Naar aanleiding van het stijgend aantal aanslagen op bezettingspersoneel zocht de MBB op 27 november 1942 voor het eerst zijn toevlucht tot een executie van gijzelaars. Toch bleef de generaal nog inzetten op een gerechtelijke aanpak van het verzet. Vanaf de tweede helft van 1942 spraken de krijgswraden niet alleen meer doodvonnissen uit, maar voor terdoodveroordeelden werd het ook steeds moeilijker om nog aan een executie te ontsnappen. Rond de jaarwisseling 1942-1943 ging de MBB ook op zoek naar alternatieven voor de terechtstelling van gijzelaars. Zo dreigde hij met de standrechtelijke executie van verzetslui of het ophangen van ter dood veroordeelde terroristen, maar leek hij nog niet van plan die maatregelen ook effectief in praktijk te brengen. De aankondiging ervan moest voorlopig volstaan om de bevolking af te schrikken.

Nadat von Falkenhausen op 10 mei 1943 drie ter dood veroordeelde partizanen had laten ophangen, brak een nieuwe fase aan. Het toenemend aantal vastgestelde sabotage- en gewelddaden in bezet België deed de bezetter inzien dat het tijd was voor een hardere aanpak van het verzet. In een poging het tij te keren, streefde von Falkenhausen naar een versoepeling van de bestaande gerechtelijke procedures en een snellere uitvoering van de uitgesproken straffen. Toch veranderde er op het terrein maar weinig. Maandelijks veroordeelden de krijgswraden zo'n vijftig burgers tot de doodstraf, een aantal dat in de lijn lag met de cijfers van na oktober 1942. In zijn

poging om de bestaande gerechtelijke procedure te behouden, zocht de MBB wel steeds vaker de limieten van de bestaande rechtsregels op.

Met de komst van het burgerlijk bestuur in juli 1944 verloren de militairen de ordehandhaving aan de SS. Het krijgsgerecht zag haar taken teruggebracht tot de militaire sfeer. De nadruk verschoof naar buitengerechtelijke maatregelen: verzetslui moesten voortaan ter plekke worden neergekogeld, vergeldingscommando's van collaborateurs kregen vrij spel en de ontvoogde burgerlijke politiedienst *Sicherheitspolizei-Sicherheitsdienst* besliste autonoom over het lot van een verdachte.

Cijfermatig gezien mag de Duitse bezetting van België dan wel minder slachtoffers hebben gekost dan in andere West-Europese landen of op het Oostfront, toch is ook het beeld van een 'correcte' bezetter voor wat België betreft niet langer houdbaar. Von Falkenhausen en zijn krijgsgerecht verschilden weliswaar met Berlijn van mening over welke aanpak voor het relatief rustige België het meest geschikt was om de orde te handhaven. Op het einde van de rit streefden zowel Brussel als Berlijn hetzelfde doel na: de totale Duitse eindoverwinning.